

5. Галунько В. Адміністративні права і обов'язки: словник термінів. Академія адміністративно правових наук. 2017. URL: <http://www.ssaals.com.ua/?p=4352>

6. Головенкін В. Педагогіка вищої школи: підручник. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

7. Рудич М.В. Вища освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Вісник університету «Україна» :Серія «Право». 2011. № 2. С.71-74.

8. Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

9. Про освіту. Закон України 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. ст. 380;

10. Чижмарь К. Наукова-практичний коментар Закону України "Про вищу освіту". Київ: Видавництво "Професіонал", 2019. 360 с.

УДК 342.9: 347.961

Розсоха С. С.

СУТНІСТЬ ГАРАНТІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті визначено гарантії нотаріальної діяльності як інструменти забезпечення нотаріальної діяльності, які нормативно регламентуються в спеціальному національному законодавстві та міжнародних стандартах для ефективної реалізації функціональних завдань нотаріусами, захисту їх правового становища, оптимального та належного упорядкування правовідносин у сфері нотаріату для забезпечення можливості використовувати суб'єктами нотаріальної діяльності, надані їм законні права та реалізовувати покладені на них юридичні обов'язки.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, Міністерство юстиції України, нормативне забезпечення, нормативно-

правовий акт нотаріат, право на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні.

The article identifies guarantees of notarial activity as tools for ensuring notarial activity, which are regulated in special national legislation and international standards for effective implementation of functional tasks by notaries, protection of their legal status, optimal and proper regulation of legal relations in the field of notaries activities granted them legal rights and exercise their legal obligations.

Key words: *administrative-legal regulation, Ministry of Justice of Ukraine, normative support, legal acts, notary, right to engage in notarial activity in Ukraine.*

Вступ. Людина існує в соціумі і виконує соціальне призначення в різних сферах життєдіяльності за допомогою встановлення соціальних зв'язків із метою реалізації законних прав. Але важлива не тільки регламентація різних груп прав, а й перш за все забезпечення їх функціональності, що досягається за допомогою реалізації системи юридичних гарантій, передбачених державним законодавством. Нормативне забезпечення юридичних гарантій реалізації прав, свобод і законних інтересів – це важлива частина будь-якої галузі права та діяльності суб'єктів права, зокрема і нотаріусів [11, с. 7-10].

Нотаріальну діяльність з позиції адміністративного права системно вивчали у своїх наукових роботах такі вчені, як Т. Білоус, М. Глобінець, А. Гуледза, Г. Гулевська, Н. Гриців, Л. Данюк, А. Денисова, М. Долинська, К. Досінчук, Н. Ільєва, Е. Женеску, Д. Журавльов, Н. Карнарук, У. Кінаш, С. Ковальчук, І. Когутич, О. Красногор, Т. Курило, О. Мартинюк, І. Орловська, У. Палієнко, В. Тищенко, К. Чижмарь, В. Черниш, О. Чудний, К. Федорова та інші. Однак проблема належного забезпечення нотаріату в Україні й донині вимагає все нових наукових досліджень і практичних узагальнень.

Постановка завдання. Метою статті є системний аналіз норм законодавства, наукових бачень і позицій, результат якого дозволить

сформувати сутність гарантій адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні.

Результати дослідження. Теоретик О. Скакун під гарантіями прав, свобод і обов'язків людини і громадянина визначає систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів і засобів, що забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону і надійний захист. Коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язки людини і громадянина приймають форму заяв про наміри [10, с. 140].

Г. Пономаренко вважає, що юридичні гарантії – це відображені в нормативно-правових актах, які ухвалюються уповноваженими на те державними органами і являють собою сукупність умов, способів та засобів, за допомогою яких визначаються умови і порядок реалізації, здійснення прав і свобод особи, а також їх охорона, захист і відновлення в разі порушення [7, с. 37]. О. Антон вважає, що для більш глибокого дослідження поняття юридичних гарантій слід розглядати їх у двох значеннях – широкому й вузькому. Юридичні гарантії в широкому сенсі – це складна категорія, яка охоплює собою норми права і діяльність державних органів, громадських організацій та їх посадових осіб. Юридичні гарантії у вузькому сенсі представляють собою систему норм права, призначенням яких є забезпечення уповноваженим суб'єктам реалізацію їхніх прав [11, с. 185].

О. Міцкевич вказує, що юридичні гарантії – це встановлений державою порядок діяльності державних органів та установ, громадських організацій, спрямований на попередження й припинення посягань на права громадян, на відновлення цих прав і залучення до відповідальності за порушення цих прав [9, с. 16]. У свою чергу М. Малєїн юридичні гарантії визначає як норми права, які передбачають у своїй сукупності правовий механізм, що має сприяти реалізації законів. Якісна характеристика юридичних гарантій передбачає оцінку всієї чинної системи права загалом із точки зору повноти охоплення правовим інструментарієм усіх найбільш важливих взаємовідносин державних органів і громадян, а також громадян між собою [8, с. 43].

Щодо поняття «гарантії нотаріальної діяльності», то В. Баранкова зазначає, що гарантії нотаріальної діяльності – це сукупність вимог до здійснення нотаріальної діяльності, які забезпечують виконання її завдань і відбивають її сутність. Гарантії нотаріальної діяльності становлять закріплені нормами нотаріального права комплекс заходів і засобів, що мають забезпечити всім суб'єктам нотаріальних правовідносин можливість використовувати надані їм права та виконувати покладені на них обов'язки. Гарантії нотаріальної діяльності спрямовані на те, щоб забезпечити дотримання прав заінтересованих осіб, а також відповідний статус нотаріуса в межах нотаріальних процесуальних правовідносин як суб'єкта – носія публічної влади і одночасно незалежного арбітра, юридичного радника сторін. Гарантії нотаріальної діяльності однаково важливі для всіх учасників нотаріальних правовідносин, оскільки мають забезпечити дотримання й виключити можливість порушення їхніх прав [6].

К. Досінчук вважає, що юридичними гарантіями організації нотаріату в Україні є встановлені в Конституції та законах України правові засоби, які спрямовані на забезпечення організації та функціонування системи нотаріату, його самостійність та ефективність. Складовою забезпечення діяльності нотаріату в Україні є сукупність певних гарантій (загальних і спеціальних) та здійснюване державою за допомогою правових приписів і засобів упорядкування суспільних відносин у сфері нотаріату щодо їх юридичного закріплення, реалізації, контролю, охорони та захисту [4, с. 211].

М. Бондарєва вважає, що система гарантій нотаріальної діяльності є одним з елементів нормального функціонування інституції нотаріату, який формується за рахунок детальної правової регламентації кожної з обставин, які забезпечують належну реалізацію наданих прав і виконання обов'язків всіма суб'єктами нотаріальних правовідносин. Тільки чітко вибудована система гарантій нотаріальної процесуальної діяльності може забезпечити повноту та належність реалізації прав осіб, які вчиняють нотаріальну дію або беруть участь у її вчиненні [2, с. 79-82].

К. Чижмарь трактує гарантії нотаріальної діяльності з погляду кваліфікованої юридичної допомоги як юридично значущий механізм забезпечення діяльності органів нотаріату, що неухильно реалізується на основі конституційного закріплення права громадянина на кваліфіковану юридичну допомогу як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях [5, с. 65].

Отже, гарантії нотаріальної діяльності – це інструменти забезпечення нотаріальної діяльності, які нормативно регламентуються в спеціальному національному законодавстві та міжнародних стандартах для ефективної реалізації функціональних завдань нотаріусами, захисту їх правового становища, оптимального та належного упорядкування правовідносин у сфері нотаріату для забезпечення можливості використовувати суб'єктами нотаріальної діяльності надані їм законні права та реалізовувати покладені на них юридичні обов'язки.

Якщо визначати систему гарантій адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні, то Т. Андрейчук, ґрунтуючись на позиції О. Скакун, формує таку систему юридичних гарантій: 1) за сферою дії: міжнародні; національні; локальні; індивідуальні, 2) за підставою правового статусу особистості: загальні, спеціальні, індивідуальні, 3) за змістом: соціальні; економічні; політичні; ідеологічні; етичні, юридичні, 4) за спрямованістю: гарантії реалізації проголошених прав, свобод і законних інтересів людини в об'єктивній реальності; охорони і захисту інтересів особи, суспільства і держави, забезпечення законності та охорони правопорядку, 5) за суб'єктною приналежністю: гарантії забезпечення захисту та охорони інтересів фізичних та юридичних осіб усіх форм власності, суспільства, держави; б) за галузями права: гарантії реалізації громадянських, трудових, кримінальних, конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина тощо [10, с. 140; 11, с. 7-10].

До системи гарантій нотаріальної діяльності К. Чижмарь відносить неупередженість; незалежність; керівництво лише Конституцією й законами, правовими актами органів державної влади та місцевого самоврядування, ухваленими в межах їхньої компетенції, а також

міжнародними нормативними актами; нотаріальну таємницю; судовий захист нотаріальної діяльності [5, с. 65].

Законом України «Про нотаріат» 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ передбачена стаття 8-1 «Гарантії нотаріальної діяльності», яка регламентує, що держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, зокрема вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які перебувають у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства. Обшук, виїмка, огляд робочого місця (контори) провадяться на підставі та в порядку, встановленому законом. Вилучення (виїмка) реєстрів нотаріальних дій та документів, що передані нотаріусу на зберігання в порядку, передбаченому законом, а також печатки нотаріуса не допускається. Такі реєстри нотаріальних дій, документи чи печатка нотаріуса можуть бути надані суду за мотивованою постановою суду тільки для огляду і мають бути повернуті судом негайно після огляду [1].

М. Долинська вказує, що для ефективного забезпечення нотаріальної діяльності та її складової – нотаріального процесу – необхідно до чинного українського нотаріального законодавства внести зміни, які б стосувалися трьох видів гарантій: 1) гарантій провадження нотаріального процесу щодо вчинення нотаріальних дій; 2) гарантій вчинення нотаріусами інших дій, які не є нотаріальними, з метою надання їм юридичної ймовірності; 3) гарантії вчинення дій, які прирівняні до нотаріально посвідчених, квазінотаріальними органами держави [3, с. 68–74].

М. Бондарева поділяє гарантії нотаріальної діяльності на такі групи [2, с. 79-82]:

– процедурні гарантії як сукупність правових норм, якими закріплені статус учасників нотаріального правовідношення, та порядок виникнення й розвитку такого правовідношення. До процедурних гарантій

М. Бондарєва відносить закріплення нарівні закону комплекси прав і кореспондуючих ним обов'язків учасників правовідношення, яке виникає при вчиненні нотаріального провадження, зокрема і права на оскарження відмови у вчиненні нотаріального провадження в суді; закріплені нормами права алгоритми вчинення конкретних нотаріальних проваджень – власне процедуру їх вчинення; вимоги до способу ідентифікації нотаріуса в процесі – його незалежність і неупередженість, етичність ставлення до професії і клієнта; охорона;

– організаційні гарантії, що охоплюють правила організації системи нотаріальних органів; порядку допуску до нотаріальної професії, зокрема проходження стажування, складання кваліфікаційного іспиту та видання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю; здійснення перевірок у нотаріальній діяльності; порядку заміщення нотаріуса;

– матеріальні гарантії нотаріальної діяльності, що мають забезпечувати нормальне функціонування державної нотаріальної контори, приватного нотаріуса в аспекті технічного оснащення нотаріальної діяльності, зокрема дотримання вимог, що висуваються до робочого місця приватного нотаріуса; порядків фінансування приватної нотаріальної діяльності та державних нотаріальних контор; доступу нотаріусів до реєстрів – баз даних – і забезпеченість їх бланками нотаріальних документів [2, с. 79-82].

Отже, система гарантій адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні є недостатньо стабільною та потребує нормативного вдосконалення через внесення відповідних змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат».

Висновки. На наш погляд, гарантії нотаріальної діяльності – це інструменти забезпечення нотаріальної діяльності, які нормативно регламентуються в спеціальному національному законодавстві та міжнародних стандартах для ефективної реалізації функціональних завдань нотаріусами, захисту їх правового становища, оптимального та належного упорядкування правовідносин у сфері нотаріату для забезпечення можливості використовувати суб'єктами нотаріальної

діяльності надані їм законні права та реалізовувати покладені на них юридичні обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383.
2. Бондарєва М. В. Гарантії нотаріальної діяльності. Університетські наукові записки. 2010. № 2. С. 79-82.
3. Долинська М. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантії нотаріальної діяльності в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2018. № 894. С. 68-74.
4. Досінчук К. Гарантії забезпечення діяльності нотаріату в Україні. Публічне право. 2014. № 3. С. 206-212.
5. Чижмарь К. І. Гарантії нотаріальної діяльності: деякі питання теорії та практики. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 4. С. 61–65.
6. Баранкова В. В. Гарантії нотаріальної діяльності. Realllook. 2018. URL: <http://www.realllook.com.ua/4839/garanti%D1%97-notarialno%D1%97-diyalnosti/>
7. Пономаренко А. В. Поняття "юридичні гарантії" в трудовому праві. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". 2013. Вип. 20. С. 37-41.
8. Малєин Н. С. Охрана прав личности советским законодательством / Отв. ред. А.И. Масляев. М.: Наука, 1985. 165 с.
9. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социальном государстве. Советское государство и право. 1963. № 8. С. 15–21.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / Пер. з рос. Харків: Консум., 2001. 656 с.
11. Антон О. А. Юридичні гарантії в трудовому праві. Університетські наукові записки. 2005. № 3 (15). С. 185–190.
11. Андрейчук Т. В. Щодо поняття і значення юридичних гарантій в трудовому праві. Форум права. 2013. № 4. С. 7-10.